

“Kodanikuühiskonna arengukava 2011–2014” täitmise lõpparuanne

---

Heaks kiidetud Vabariigi Valitsuse
16. juuli 2015. aasta protokollilise otsusega

Tallinn 2015

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Aruande lühikokkuvõte	4
2. Tulemusvaldkonna olukorra analüüs.....	5
3. Valdkonna üld- ja alaeesmärkide saavutamise tulemused	8
4. Meetmete ja tegevuste elluviimise tulemused	12
4.1 EKAK-i ühiskomisjon.....	12
4.2 I eesmärk: Kodanikuharidus on süsteemselt koordineeritud ning tõhusalt korraldatud, suurendades Eesti elanike aktiivset ja vastutustundlikku osalemist ühiskonnaelus.....	13
4.3 II eesmärk: Riigiasutused ja kohalikud omavalitsused toetavad kodanikuühenduste tegevust. Kodanikuühendused on tegevus-, koostöö- ja jätkusuutlikud ning sotsiaalsete muutuste algatajad ja elluviijad	15
4.4 III eesmärk: Avalike teenuste osutamine avaliku sektori ja mittetulundusühenduste koostöös on läbipaistev, jätkusuutlik ja partnerluspõhimõtteid järgiv ning kodanikud on teenustega rahul	19
4.5 IV eesmärk: Avaliku sektori otsuste kujundamisel arvestatakse valitsusväliste osapoolte panusega ning osapooled on rahul kaasamisprotsessi läbiviimisega.....	20
4.6 V eesmärk: Annetusi tehakse läbimõeldult, regulaarselt ja suurenevas mahus. Vabatahtlik tegevus on ühiskonnas soodustatud, tunnustatud ja väärtustatud ning vabatahtlikud on tõhusalt kodanikuühenduste tegevustesse kaasatud ja koordineeritud.....	22
5. Arengukava elluviimise maksumus.....	24

Sissejuhatus

“Kodanikuühiskonna arengukava 2011–2014” lõpparuande Vabariigi Valitsusele esitamise aluseks on Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2005. aasta määrus nr 302.

Valdkondlik “Kodanikuühiskonna arengukava 2011–2014” (edaspidi *arengukava*) kiideti heaks Vabariigi Valitsuse 10. veebruari 2011. aasta korraldusega nr 48. Arengukava täpsustatud rakendusplaan aastateks 2013–2014 kiideti heaks Vabariigi Valitsuse 31. jaanuari 2013. aasta korraldusega nr 38. Aruanne arengukava rakendusplaani täitmise kohta aastatel 2011–2012 on võetud teadmiseks Vabariigi Valitsuse 25. juuli 2013. aasta protokollilise otsusega.

Arengukava elluviimist koordineeris Siseministerium, kuid selle elluviimise panustasid ka Haridus- ja Teadusministerium, Justiitsministerium, Kultuuriministerium, Rahandusministerium, Riigikantselei ja Sotsiaalministerium ning kodanikuühendused.

Arengukava lõpparuanne koosneb tulemusvaldkonna analüüsist, valdkonna üld- ja alaeasmärkide saavutamise tulemuste kirjeldusest, meetmete ja tegevuste elluviimise tulemuste kirjeldusest, arengukavas käsitletud valdkonnas või rahastamises toimunud muudatustest ning arengukava elluviimise maksumuse kirjeldusest.

Lisaks sisaldab aruanne ülevaadet Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (edaspidi *EKAK*) rakendamiseks moodustatud Vabariigi Valitsuse ja kodanikuühenduste esindajate ühiskomisjoni tegevusest.

1. Aruande lühikokkuvõte

Vabariigi Valitsuse 10. veebruari 2011. aasta korraldusega nr 48 heaks kiidetud „Kodanikuühiskonna arengukava 2011–2014“ eesmärk oli tagada kõikide poolte ühine arusaam kodanikuühiskonna eesmärkidest ja tegevussuundadest. Arengukava koosnes viiest eesmärgist ning käsitles järgmisi valdkondasid: 1) kodanikuharidus; 2) kodanikuühenduste tegevusvõimekus ja elujõulisus; 3) kodanikuühenduste ja avaliku võimu partnerlus avalike teenuste osutamisel; 4) kaasamine; 5) heategevus ja filantroopia. Arengukava elluviimist koordineeris Siseministerium.

Aruandes on esitatud ülevaade arengukava täitmisest ning tulemusvaldkonna analüüs, valdkonna üld- ja alaeesmärkide saavutamise tulemuste kirjeldus, meetmete ja tegevuste elluviimise tulemuste kirjeldus ning arengukava elluviimise maksumus. Lisaks on esitatud ülevaade EKAK-i rakendamiseks moodustatud Vabariigi Valitsuse ja kodanikuühenduste esindajate ühiskomisjoni tegevusest.

1. jaanuari 2015. aasta seisuga on Eestis kokku 31 581 mittetulundusühendust, sh 813 sihtasutust ja 30 758 mittetulundusühingut, seejuures on palgalisi töötajaid peaaegu igas kolmandas tegutsevas mittetulundusühingus. Samas on oluline rõhutada, et umbes pooled mittetulundusühingutest on korteri- ja muud ühistud. Kasvanud on tulumaksusoodustusega ühingute nimekirja kuuluvatele vabaühendustele tehtud annetuste maht ning annetusi deklareerinud vabaühenduste arv – 2014. aastal annetati kokku 16,6 mln eurot (2011. aastal 13,7 mln eurot) umbes tuhandele kodanikuühendusele (2011. aastal 952 vabaühendust). Nimetatud summale lisanduvad tulumaksusoodustusega ühingute nimekirja mitte kuuluvatele vabaühendustele tehtud annetused.

Kokkuvõttes on Eesti kodanikuühiskond tugevalt arenenud – Eestis tehakse valdkonnas palju koostööd, on hea õiguskeskkond, tugev infrastruktuur ning positiivne meediakajastus. Jätkuvalt on vaja arendada aga organisatsioonide tegutsemisvõimet ja finantssuutlikkust.¹

Arengukava rakendusplaani elluviimiseks aastatel 2011–2014 kasutati kokku 15,5 mln eurot, lisaks asutuste tegevuskulud. Eelarve sisaldab peale arengukava elluviimiseks riigieelarvest eraldatud vahenditele ka muid rahastusallikaid, näiteks Euroopa Sotsiaalfondist toetatud projektide ja programmide maksumus jms.

Rakendusplaani elluviimisesse panustasid peale Siseministeriumi ka näiteks Haridus- ja Teadusministerium, Justiitsministerium, Kultuuriministerium, Rahandusministerium, Riigikantselei, Sotsiaalministerium, SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital (edaspidi KÜSK), kodanikuühendused eesotsas Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liiduga, kohalikud omavalitsused, maakondlikud arenduskeskused jt.

Üldjoontes viidi rakendusplaani tegevused ellu vastavalt kavandatule.

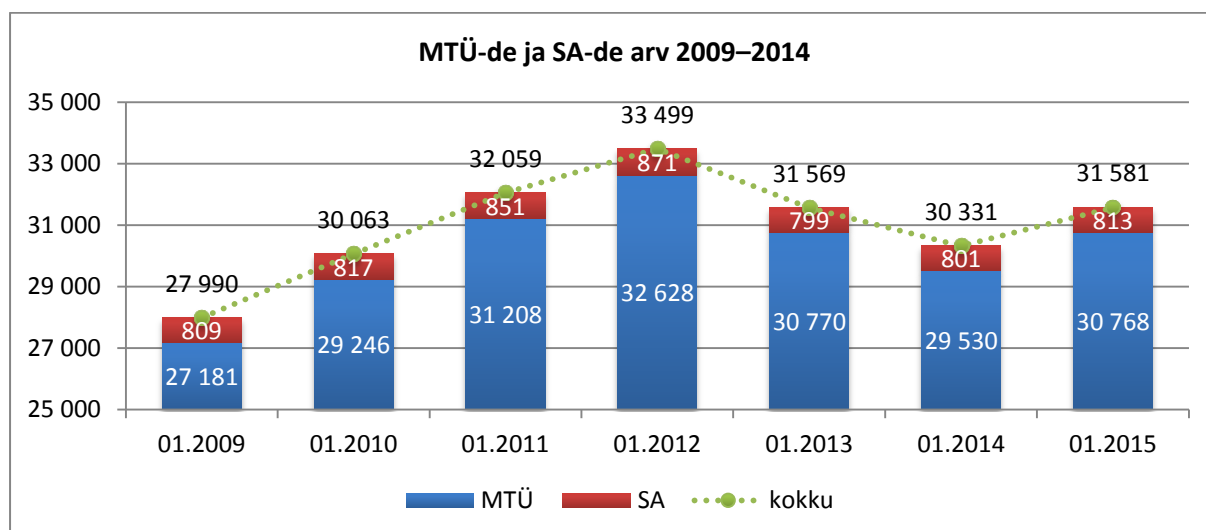
---

¹ USAID-i indeks. Kättesaadav Internetis: <http://www.usaid.gov/europe-eurasia-civil-society>

2. Tulemusvaldkonna olukorra analüüs

Kümmekonna aasta jooksul on mittetulundusühingute (edaspidi *MTÜ*) ja sihtasutuste (edaspidi *SA*) koguarv suurenenud stabiilselt aastas umbes 1500 organisatsiooni võrra. Viimasel kolmel aastal registreeritud *MTÜ*-de ja *SA*-de koguarv küll vähenes, kuid 2014. aastal hakkas see taas suurenema. 1. jaanuari 2015. aasta seisuga oli Eestis kokku 31 581 mittetulundusühendust, sealhulgas 813 *SA*-d² ja 579 usulist ühendust. Ligikaudu pooled *MTÜ*-dest on korteri-, garaaži- ja muude ehitiste või maatükkide ühiseks majandamiseks loodud ühistud, mida ei loeta klassikalises tähenduses kodanikuühiskonna osaks.

Vahepeal kahanes *MTÜ*-de ja *SA*-de arv ilmselt seetõttu, et mittetulundusühenduste registrist kustutati sellised *MTÜ*-d ja *SA*-d, kes ei olnud esitanud majandusaasta aruannet. Nimelt on Eesti mittetulundusühendustel alates 2010. aastast kohustus esitada majandusaasta aruanne ka juhul, kui tegevus või käive puudub. Kui 2011. aasta jooksul kustutati registrist 127 mittetulundusühendust, siis järgmisel kahel aastal kustutati registrist kokku ligi 5000 organisatsiooni. 2014. aastal kustutati taas vähem, vaid 200 *MTÜ*-d ja *SA*-d. *MTÜ*-de ja *SA*-de koguarvu muutus aastatel 2009–2014 on näha alloleval joonisel. Samas ei peegelda *MTÜ*-de ja *SA*-de arv tegelikku olukorda kodanikuühiskonnas, vaid on pelgalt statistiline näitaja.

Allikas: Mittetulundusühingute ja sihtasutuste register

Joonis 1. Mittetulundusühingute ja sihtasutuste koguarvu muutus aastatel 2009–2014

Kodanikualgatusliku tegevuse järjepidevust ja iseseisvust ühiskonnas näitab *MTÜ*-de eluiga. Eestis praegu tegutsevatest *MTÜ*-dest on ligi veerand asutatud viimase viie aasta jooksul,

² 2013. aasta lõpu seisuga teostavad ministeeriumid, maavalitsused ja põhiseaduslikud institutsioonid riigi nimel asutajaõigusi 74-s riigi asutatud sihtasutuses. Allikas: Riigi osalusega äriühingute, sihtasutuste ja mittetulundusühingute koondaruanne 2013. aasta kohta. Kättesaadav Internetis: <http://www.fin.ee/doc.php?111472>.

kujuures selliste organisatsioonide osakaal on viimasel viiel aastal vähenenud. Vanemaid MTÜ-sid võib aga lugeda stabiilselt tegutsevateks.³

Peamine MTÜ-de tegutsemistasand on kohalik, vahetu elukeskkond. Aeg-ajalt võtab umbes kaks kolmandikku ühingutest midagi ette ka maakondlikul ja umbes pooled mitme maakonna või üleriigilisel tasandil. Euroopa Liidu või rahvusvahelisel tasandil viib tegevusi ellu umbes kolmandik MTÜ-dest.⁴ Samas ongi osa organisatsioone loodud selleks, et tegutseda maakondlikult või üleriigiliselt.

Eesti kodanikuühendused tegutsevad võrreldes analoogsete Soome kodanikuühendustega intensiivsemalt ja lühemat aega, häabudes siis kas väliskeskkonna muutuse või mõne konflikti-skandaali tõttu. Soomes aga tegutsevad kodanikuühendused stabiilselt ning nende tegevus lõpeb aja jooksul kas idee või eestvedajate vananemise tõttu. Oluline on rõhutada, et paljud rahastajad nõuavad kodanikuühendustelt tegutsemist avalikes huvides, st kui ühendus peaks oma tegevuse lõpetama, annab ta oma varad üle kas mõnele teisele sarnaste eesmärkidega tulumaksusoodustusega ühenduste nimekirja kantud ühingule või avalik-õiguslikule juriidilisele isikule. Sellega soovitakse tagada see, et oluliste kodanikuühenduste tegevus ei katkeks.⁵

Kohustus, et MTÜ-d ja SA-d peavad esitama oma majandusaasta aruande elektrooniliselt, põhjustas paljude kodanikuühenduste registrist kustutamise olgugi et enamik neist tegutses vaid lühikest aega või eksisteeris ainult juriidiliselt, sisulisi tegevusi läbi viimata.

Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal on viimastel aastatel pisut kasvanud, ulatudes 30,3%-ni 2013. aastal ning säilitades 2014. aastal sama taseme. Arengukava esimesel, 2011. aastal oli selliseid MTÜ-sid 28,5%⁶. Sarnast trendi oli märgata ka Maksu- ja Tolliameti (edaspidi *EMTA*) väljamakstud palkade andmete põhjal.

Kodanikuühenduste panusest sisemajanduse koguprodukti (edaspidi *SKP*) teave puudub, aga ainuüksi vabatahtliku tegevuse panus SKP-sse on Eestis umbes 1%. Näiteks Saksamaal on vastav näitaja ligi 2% ning Soomes ligi 3%⁷.

---

³ Tallinna Ülikooli Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (2015). „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2014.“ Kättesaadav Internetis: <http://www.kysk.ee/failid/Upload/files/KUAK%2014%20raport.pdf>.

⁴ Samas.

⁵ Tallinna Ülikooli Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus ning Åbo Akademia ülikool (2013). „Citizens Resigned? A Comparative Inquiry into the Causes of Closure for Voluntary Associations in Finland and Estonia“.

⁶ Eesti Statistikaamet (2013). Statistiline profiil – majanduslikult aktiivsete üksuste (äriühingute, füüsilisest isikust ettevõtjate, asutuste, mittetulundusühingute) kogum, mida Eesti Statistikaamet kasutab majandusstatistika üldkogumina 1994. aastast.

⁷ Uus, M., Hinsberg, H., Mänd, T., Batueva, V. (2013). „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013.“ Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Kättesaadav Internetis: https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/vabatahtlikus_tegevuses_osalemine_2013.pdf

Kodanikualgatuse korras loodud ühenduste osakaal töökohtades on aga jätkuvalt väike ning on samuti u 2%, see on mõistetav, arvestades nende MTÜ-de ja SA-de osatähtsust, kes kaasavad oma tegevusse vabatahtlikke – 78%-l kodanikuühendustest on püsivabatahtlike kaasamise kogemus⁸. Suur osa tööst tehakse vabatahtlikuna ning sageli puudub võimalus maksta ühendustes töötavatele inimestele töötasu.

Keskmine brutopalk⁹ kodanikuühendustes on võrreldes 2010. aastaga kasvanud. 2014. aasta lõpu seisuga oli MTÜ töötajate keskmine brutokuupalk 446 eurot kuus, see on ligi 80 eurot enam kui 2011. aastal. Siiski ei pruugi see kajastada mittetulundussektori vähest atraktiivsust tööandjana, sest sageli töötatakse MTÜ-des osalise koormusega, mis mõjutab ka keskmist brutokuupalka. Tööjõukuludeks makstakse mittetulundussektoris aastas 60–70 miljonit eurot, ent pooltel ühingutel jääb see alla 6000 euro aastas¹⁰.

Alates 2007. aastast on MTÜ-de ja SA-de deklareeritud, nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute tehtud annetuste maht¹¹ järk-järgult kahanenud, langedes 2010. aastal 13,4 mln euroni. Seejärel hakkas aga annetuste maht taas kasvama – 2013. aastal annetati tulumaksusoodustustega MTÜ-de, SA-de ja usuliste ühenduste nimekirja kuuluvatele kodanikuühendustele kokku 17,3 mln eurot, seda on miljoni euro võrra enam kui 2012. aastal. 2014. aasta lõpu seisuga oli annetuste maht aga vähenenud. Kuna füüsiliste isikute tehtud annetuste maht on ligi miljoni euro võrra suurenenud, on vähenenud just juriidiliste isikute tehtud annetused. See näitab, et jätkuvalt on vaja tegeleda juriidiliste isikute annetuste soodustamisega.

Oluline on välja tuua, et eespool on kajastatud vaid tulumaksusoodustustega ühingute nimekirja kuuluvate MTÜ-de ja SA-de deklareeritud annetuste mahtu, see on ainus kontrollitav näitaja. Annetusi koguvad ja vahendavad ka paljud teised organisatsioonid, kes ühel või teisel põhjusel nimekirja ei kuulu. Ka ei kajastu statistikas kõik tehtud annetused, näiteks aastaringsed ja jõuludeaegsed telefoniannetused. See viitab sellele, et on vaja parendada asjakohase statistika kättesaadavust. Oluline on jätkuvalt soodustada annetuste tegemist ning eraraha kaasamist kodanikuühiskonna arengusse.

Samuti on mõnevõrra kasvanud annetusi deklareerinud MTÜ-de ja SA-de arv. 2010. aastal deklareeris annetuste saamist 941 ühendust, 2014. aasta lõpuks kasvas see 1041 ühenduseni. Samas on annetuste kogumine kohalike ja rahvusvaheliste fondide, avaliku sektori, liikmemaksude, teenuste ja toodete müügi ning vabatahtliku panuse kõrval kodanikuühendustele üks täiendav rahastamisallikas ning järjest rohkem kodanikuühendusi

⁸ Tallinna Ülikooli Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (2015). „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2014.“ Kättesaadav Internetis: <http://www.kysk.ee/failid/Upload/files/KUAK%2014%20raport.pdf>.

⁹ Arvutatud kuude kaupa esitatud palgaandmete põhjal. Selle põhjal arvutati keskmine väljamakstud palk ühe töötaja kohta ühes kuus, seejärel arvutati kuukeskiste põhjal keskmine brutokuupalk aasta kohta.

¹⁰ Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (2014). „23 küsimust Eesti vabakonna kohta.“ Kättesaadav Internetis: <http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/Hea%20Kodanik%20talv%202014.pdf>.

¹¹ EMTA INF 4 deklaratsiooni andmed. INF 4 deklaratsiooni esitasid kuni 2011. aastani kõik tulumaksusoodustusega MTÜ-de, SA-de ja usuliste ühenduste nimekirja kuuluvad isikud, erakonnad, avalik-õiguslikud ülikoolid ja haiglaid haldavad isikud, kuid pärast seda on INF 4 esitamine kohustuslik vaid sellesse nimekirja kuuluvatele ühingutele. Need, kes saavad maksustavaid annetusi ehk ei kuulu tulumaksusoodustusega ühingute nimekirja, saadud annetusi ei deklareeri. Need on juba annetaja poolt deklareeritud ja maksustatud.

on hakanud seda võimalust kasutama, mistõttu on selles valdkonnas oodata kasvu ka edaspidi.

Viimastel aastatel on jõuliselt esile kerkinud sotsiaalse ettevõtlusega tegelevad ühendused. See kasvas välja Heateo SA strateegilisest fookusest suure ühiskondliku mõjuga algatuste toetamisele. 2011. aasta sügisel alustati KÜSK-i toel sotsiaalsete ettevõtete võrgustiku loomisega.

Viimastel aastatel on kodanikualgatusete ja -ühiskonnale tähelepanu tõmmanud ka rahvakogu algatus, kodanikupäeva paiku aset leidev kodanikuühiskonna tegevusi tutvustav ühishädal, tänavu kolmandat aastat toimuv arvamusefestival ning Riigikantselei eestveetav avatud valitsemise partnerluse (edaspidi AVP) initsiatiiv.

Viimase nelja-viie aasta muutustest saab positiivsena välja tuua näiteks kodanikuühenduste deklareeritud annetuste mahu ja **töötajatele makstud keskmise brutokuupalga kasvu**. Mõnevõrra on küll vähenenud MTÜ-de ja SA-de koguarv, ent see ei näita kodanikuühiskonna olukorra halvenemist, vaid pigem MTÜ-de ja SA-de registri suuremat vastavust tegelikule olukorrale. Suuri ja olulisi muutusi tegutsemiskeskkonnas siiski aset leidnud ei ole – kodanikuühenduste tegutsemiskeskond on igati soodne ning Eesti kodanikuühiskond on tugevalt arenenud.

Eesti kodanikuühiskonda iseloomustab koostöö, hea õiguskeskkond, tugev infrastruktuur ning positiivne meediakajastus. Jätkuvalt on vaja arendada aga kodanikuühenduste tegutsemisvõimet ja finantssuutlikkust¹². Samuti tuleb senisest enam tähelepanu pöörata kodanikuühenduste osalemisele poliitika kujundamises, kaasamisele, sotsiaalsele ettevõtlusele ja sotsiaalsele innovatsioonile ning kodanikuühenduste potentsiaali arendamisele avalike teenuste osutajatena. Vähem tähtsad ei ole ka kodanikuühenduste võimekus kaasata oma tegevuseks vajalikku ressursi ning nende huvikaitse tugistruktuuri arendamine.

Nende teemadega tegelemiseks kiitis Vabariigi Valitsus 2015. aasta veebruaris heaks “Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020”, mis on jätkuks kõnesolevale arengukavale.

3. Valdonna üld- ja alaeesmärkide saavutamise tulemused

Käesolevas peatükis antakse ülevaade arengukava üldeesmärgi ja alaeesmärkide täitmisest, st kirjeldatakse, millised tegevused aitasid eesmärkide saavutamisele enim kaasa ning millised tegevused mõju ei avaldanud, missuguseid järeldusi tehti, mida olulist peab veel tegema.

---

¹² Vabariigi Valitsuse elujõulisuse indeks USAID (2013). Kättesaadav Internetis: <http://ngo.ee/sites/default/files/files/Estonia+.pdf>.

Tabel 1. Kodanike ühiskondlikus elus osalemise aktiivsus

Mõõdik	Algtase	Planeeritud sihttase	Tegelik sihttase
Vabatahtlikku tööd teinud elanikkonna osakaal	27% (2010)	35% (2014)	31% (2013)
Elanikkonna mitteinstitutionaalse ühiskondlik-poliitilise osaluse määr	12,3% (2008) ¹³	7% (2014)	15,5% (2012)
Arusaam ja huvi poliitika vastu	26% (2010) / 45% (2010)	35% (2014) / 45% (2014)	N/A (seisuga 28.05.15 ei ole 2014. aasta Euroopa Sotsiaaluuringu andmeid avaldatud)

Vabatahtlikku tööd teinud elanikkonna osakaal on küll sihttasemest madalam, ent see on mitmeti selgitatav ning ei saa väita, nagu oleks vabatahtlikus tegevuses osalemise määr oluliselt vähenenud. Uuringu “Vabatahtlikus tegevuses osamine Eestis 2013” andmetel tajuvad elanikud vabatahtliku tegevuse olemust varasemast paremini, teiseks on muutus tingitud uuringu meetoodika täpsustamisest, kuna viimases uuringus ei loetud vabatahtlikuks tegevuseks enam doonorlust, annetamist ega heategevust laiemalt.

Elanikekonna mitteinstitutionaalse ühiskondlik-poliitilise osaluse määr, mis iseloomustab osalemist väljaspool kodanikuühendusi, on 2008. aastaga võrreldes küll tõusnud, kuid püsis aastatel 2010–2012 enam-vähem samal tasemel. 2014. aasta uuringu tulemused avaldatakse 2015. aasta sügisel.

Tabel 2. Kodanikuühenduste tegutsemisvõimekus

Mõõdik	Algtase	Planeeritud sihttase	Tegelik sihttase
Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal	28,5% (2011) ¹⁴	40% (2014)	30,3% (2014)
Püsivabatahtlike kaasamise kogemusega kodanikuühenduste osakaal vabatahtlike kaasavatest kodanikuühendustest	60% (2010)	70% (2014)	78% (2014)

¹³ Mõõdiku arvutamise meetoodika on võrreldes arengukava koostamise ajaga täpsustunud. Varasema meetoodika järgi oli mõõdiku algtase 5% (2012. aastal) ja sihttase 7% (2014. aastal).

¹⁴ Mõõdiku allikas on võrreldes arengukava koostamise ajaga muutunud. Varasema mõõdiku algtase oli 32% (2010. aastal).

Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal on kasvanud 30,3%-ni 2014. aastal, 2011. aastal oli selliseid MTÜ-sid 28,5%.¹⁵ Kuigi viimastel aastatel on see näitaja küll kasvanud, ei ole plaanitud sihttasest siiski saavutatud. Üheks põhjuseks võib olla registreeritud MTÜ-de arvu muutumine, kuna registrist kustutati majandusaasta aruande esitamata jätnud ühingud. Teiseks põhjuseks võib olla ühingute projektipõhisus, mis ei võimalda palgata püsivat töajõudu. Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaalu sihttaseme saavutamata jäämine ei pruugi aga tähendada nende tegutsemisvõimekuse vähenemist. Selleks tuleb palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaalu käsitleda koos järgmise mõõdikuga, st püsivabatahtlike kaasamise kogemusega kodanikuühenduste osakaaluga.

Püsivabatahtlike kaasamise kogemusega kodanikuühenduste osakaal vabatahtlike kaasavatest kodanikuühendustest on tõusnud 18% võrra, ulatudes 2014. aastal 78%-ni.

Tabel 3. Avaliku ja kolmanda sektori koostöö ja koostöövormide mitmekesisus

Mõõdik	Algtase	Planeeritud sihttase	Tegelik sihttase
Rahulolu kaasamise korraldusega ministriumite tasandil (ametnike rahulolu / partnerite rahulolu skaalal 1 – kõrgeim ja 5 madalaim)	2,18 (2010) / 2,11 (2010)	1,5 (2014) / 1,5 (2014)	N/A (kordusuuringut ei ole läbi viidud). Järgmine kaasamispraktikate analüüs on kavandatud teha 2016. aastal.
Ministriumid järgivad kaasamise head tava	74% (2010)	85% (2014)	N/A (kordusuuringut ei ole läbi viidud). Olukorda kaardistati kaasamispoliitika sihiseadmiseks viimati seoses AVP tegevuskava 2014–2016 väljatöötamisega. Järgmine analüüs on kavandatud teha 2016. aastal.
Avalikke teenuseid kodanikuühendustele delegeerinud KOV-ide osakaal	60% (2010)	70% (2014)	63% (2014)
Avaliku võimu ja kodanikuühenduste koostöökogemused KOV-i / maavalitsuste / ministriumite ametnikest, kes teevad koostööd kodanikuühendustega	24% (2010) / 31% (2010) / 17% (2010)	40% (2014) / 30% (2014) / 20% (2014)	Metoodika muutunud KOV-iga on koostöösuhted 20%-l MTÜ-dest ja valitsusasutustega 12%-l MTÜ-dest.

¹⁵ Eesti Statistikaamet (2013). Statistiline profiil – majanduslikult aktiivsete üksuste (äriühingute, füüsilisest isikust ettevõtjate, asutuste, mittetulundusühingute) kogum, mida Eesti Statistikaamet kasutab majandusstatistika üldkogumina 1994. aastast.

Siseministeeriumi küsitlusele¹⁶ vastanud kohaliku omavalitsuse üksustest (edaspidi *KOV*) on 94% teinud viimasel kolmel aastal koostööd kodanikuühendusega, märkides koostöövormideks kohaliku elu kujundamisse kaasamise, koostöös ürituste korraldamise, projektide kaasrahastamise ja ühendustele tegevustoetuste määramise.

Samas on institutsionaliseerumise uuringus märgitud, et võrreldes viie aasta taguse uuringuga on teiste MTÜ-de ja kohalike omavalitsustega regulaarset koostööd tegevate MTÜ-de osakaal selgelt vähenenud¹⁷. Koostöö partneritega seisneb sageli ühisprojektide ja tegevuste läbiviimises ning partneritelt rahalise toetuse saamises. Võib järeldada, et *KOV*-idel on kujunenud välja kindlad koostööpartnerid.

Avalikke teenuseid delegeerib kodanikuühendustele 63% *KOV*-idest, kodanikuühendused osutavad teenuseid 87%-le Eesti elanikest¹⁸. Siiski on seni olnud eesmärk, et avalikke teenuseid oleks delegeerinud 70% *KOV*-idest. Avalike teenuste delegeerimisel kodanikuühendustele ei ole viimasel neljal-viiel aastal suuri muutusi toimunud – avalike teenuste delegeerimise määr on kõige rohkem kasvanud keskmise suurusega *KOV*-ides (69%-lt 81%-ni) ja suurlinnades, kuid samal ajal ei olnud 74%-l *KOV*-idest, kes ei ole viimasel kahel aastal avalikke teenuseid kodanikuühendustele delegeerinud, selliseid kokkuleppeid ka enne 2013. aastat¹⁹.

Avaliku võimu ja kodanikuühenduste koostöö edendamisse on andnud olulise panuse KÜSK-i rakendatud Šveitsi Vabauhenduste Fond (edaspidi *VÜF*). Äriplaani koostamine koostöös avaliku võimu partneritega on hea võimalus, et liikuda edasiste koostöösuheteni. Teenuse osutamise projekte ellu viies on suurenenud nende partnerite hulk, kes näevad vabauhendustes professionaalseid partnereid ja kvaliteetseid teenusepakkujaid. Samas peab tõdema, et väga palju oleneb avaliku võimu poolsete partnerite teadlikkusest ja varasemast kogemusest teha vabauhendustega koostööd. Kui vabauhenduse ja avaliku võimu vahel on tekkinud usalduslik koostöö, on kergem jõuda ka järgmiste kokkulepeteni ja suurendada pakutavate teenuste hulka. Kuigi klassikalise lepingulise delegeerimiseni jõuab koostöösuhe pigem harva, on järjest levinumad teised koostöövormid (tegevustoetus, ruumide kasutada andmine jne), mis aitavad tagada teenuste osutamise jätkusuutlikkuse. Lisaks on suurenenud nende vabauhenduste arv, kes tegelevad sotsiaalsele ettevõtlusega. *VÜF*-i mõjuanalüüs, mis annab ka põhjalikuma ülevaate avaliku võimu ja kodanikuühenduste koostöökogemustest, valmib 2015. aasta septembris.

---

¹⁶ Siseministeerium viis 01.04–17.04.2015 *KOV*-ides läbi küsitluse ühenduste rahastamise juhendmaterjali rakendamise kohta.

¹⁷ Tallinna Ülikooli Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (2015). „Kodanikualgatused institutsionaliseerumise Eestis 2014.“ Kättesaadav Internetis: <http://www.kysk.ee/failid/Upload/files/KUAK%202014%20raport.pdf>

¹⁸ Uus, M., Tatar, M., Vinni, R. (2014). „Avalike teenuste delegeerimine vabauhendustele 2014“. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Kättesaadav Internetis:

http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/avaliketeenustedelegeerimine_raport.pdf.

¹⁹ Samas.

4. Meetmete ja tegevuste elluviimise tulemused

Käesolevas peatükis on esitatud ülevaade olulisematest, kogu arengukava perioodil elluviidud tegevustest alaeesmärkide ja meetmete kaupa.

Eraldi on käsitletud Vabariigi Valitsuse ja kodanikuühenduste esindajate ühiskomisjoni Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK) rakendamiseks (edaspidi *ühiskomisjon*) tegevust.

4.1 EKAK-i ühiskomisjon

Vabariigi Valitsuse 9. oktoobri 2003. aasta korraldusega loodi Vabariigi Valitsuse ja kodanikuühenduste esindajate ühiskomisjon Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK) rakendamiseks. Ühiskomisjoni ülesanne on koordineerida EKAK-i elluviimist. Perioodil 2011–2014 toimus viis ühiskomisjoni koosolekut: 1. novembril 2011. aastal, 9. novembril 2012. aastal, 13. juunil ja 16. detsembril 2013. aastal ning 25. juunil 2014. aastal.

2012. aasta juulis kinnitas Vabariigi Valitsus ühiskomisjoni uue koosseisu, kusjuures kodanikuühenduste esindajatest liikmed valiti avaliku konkursiga. See aitas leida komisjoni liikmeteks motiveeritud ja ühiskondlikult aktiivsed esindajad. Valitsusasutuste liikmed nimetas vastava asutuse juht.

Alates 2012. aasta lõpust saab ühiskomisjoni pöörduda kriitiliste tähelepanekutega, kui tuntuks, et teine osapool on rikkunud nende suhtes EKAK-i koostöö põhimõtteid. Ühiskomisjoni juurde on moodustatud vastav töörühm, mis võtab mõlema osapoole selgitused ning annab soovitusi probleemi lahendamiseks. 2014. aasta lõpuni ei olnud ühtegi ametlikku pöördumist ühiskomisjonile esitatud. Põhjuseid, miks ühiskomisjonilt ei ole hinnangut küsitud, võib olla erinevaid, kuid pooled on põhjustena nimetanud järgmist:

- ei soovita avaliku pöördumisega partneriga suhteid rikkuda;
- ei ole selge, millist abi võiks komisjonilt või selle töörühmalt saada;
- pöördujal tuleb kirjeldada ebakõla praktika ja EKAK-i vahel, see on tihti aga tunnetuslik. Lihtsam on kirjeldada vastuolusid heade tavadega, mis jällegi ei ole alati üks-ühele kooskõlas EKAK-i sõnastusega;
- juhtumid on keerulised ja mitmeti tõlgendatavad. Tihti ei ole võimalik üksikuid seiku eraldiseisvalt kirjeldada või otsustada, millega täpselt komisjoni poole pöörduda.

Kuna EKAK on Riigikogu poolt 2002. aastal heaks kiidetud dokument, korraldab Riigikogu EKAK-i elluviimise ja kodanikuühiskonna arengu arutamiseks igal teisel aastal vastavasisulise olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu. Arengukava perioodil toimus arutelu kahel korral, millele eelnes Riigikogu põhiseaduskomisjoni, kultuurikomisjoni ja sotsiaalkomisjoni avalik istung.

2012. aastal käsitleti komisjonide istungil kodanikuühiskonna seost erakondade, majanduse, hariduse, kohaliku arengu ja demokraatiaga. Riigikogu täiskogus keskenduti aga osalemisele ja kaasamisele. 2014. aastal käsitleti komisjonide istungil peamiselt sotsiaalse ettevõtluse teemat, Riigikogu täiskogus oli läbivaks teemaks vabatahtlik tegevus. Mõlemal korral on

Riigikogu täiskogus teinud kaasettekande ka kodanikuühendused – esimesel korral Tarmo Jüristo, teisel korral Artur Talvik.

Siseministeriumi hinnangul on EKAK-i ühiskomisjoni kui valitsuskomisjoni olemasolu vajalik ning selle jätkumist peetakse oluliseks, sest see võimaldab horisontaalse loomuga kodanikuühiskonna arendamisse kaasata teisi asjassepuutuvaid valitsusasutusi.

4.2 I eesmärk: Kodanikuharidus on süsteemselt koordineeritud ning tõhusalt korraldatud, suurendades Eesti elanike aktiivset ja vastutustundlikku osalemist ühiskonnaelus

Kodanikuhariduse valdkonnas on Siseministeriumi peamine partner olnud Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (edaspidi *EMSL*). Arengukava perioodil loodud kodanikuhariduse võrgustikku kuulus 16 organisatsiooni, sealhulgas Avatud Eesti Fond, Eesti Vabaharidusliit, Eesti Külaliikumine Kodukant, Domus Dorpatensis, Eesti Väitlusselts, SINA noorteprogramm, Eesti Kaubandus-Tööstuskoja ettevõtlusõppe mõttekoda, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, KÜSK jpm. Lisaks koostöövõrgustiku loomisele analüüsi strateegiadokumente, et tuua välja kokkupuutealad kodanikuhariduse valdkonnaga ja kaardistada need, milles kodanikuharidusel oleks pakkuda lisaväärtust, määratleti kodanikuhariduse mõiste, mille põhjal valmis abimaterjal kodanikuühendustele tegevuste mõtestamiseks kodanikuhariduse valdkonnas.

2012. aasta sügisel kaardistas Siseministerium kodanikuharidusega tegelevad kodanikuühendused. Kokku kaardistati üle 350 kodanikuühenduse, kellest suur osa osaleb muu hulgas kodanikuhariduse korraldamises. Tekkinud andmebaasi ja lisaks kogutud andmete põhjal koostas EMSL kodanikuhariduseteemalise andmebaasi, mis asub aadressil www.ngo.ee/KH. Andmebaasist saab teavet kodanikuharidusega tegelevate kodanikuühenduste kohta, vabaks kasutamiseks mõeldud kodanikuhariduslike õppematerjalide ja kodanikuhariduslike programmide kohta. Andmebaasi on kantud ligi 180 kodanikuühenduse andmed – nende põhitegevused, kontaktandmed, kodanikuhariduslike koolituste teemad, kodanikuharidusega seotud tegevused, arendatavad põhipädevused ja sihtrühmad.

Eesti elanike teadlikkuse tõstmiseks demokraatliku ühiskonna toimimisest, selles osalemise olulisusest jms on arengukava perioodil korraldatud koolitusi, viidud läbi kursusi, korraldatud projektikonkursse jm. Näiteks pakuti 2014. aastal kesksete koolitustena õpetajatele ESF-i programmi raames koolitusi läbiva teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ integreerimiseks teise kooliastme eesti keele ja matemaatikatundidesse, kasutades veebipõhiseid õpikeskkondi. Põhikooli riikliku õppekava järgi taotletakse läbiva teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemisega õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust. Lisaks toimusid erinevad koolitused aktiivõppe meetodite rakendamiseks koolides.

Koolidemokraatia arendamisse on panuse andnud teiste seas MTÜ Eesti Lastevanemate Liit, kes korraldas kooli hoolekogudele ligi 40 koolitust projekti „Hariduse mitmekesistamist

toetavateks seminarideks ja koolitusteks” raames. Haridus- ja Teadusministeeriumi toetusel on Eesti Vabaharidusliit viinud läbi kodanikupädevust toetavaid kursusi. Kursused on käsitletud nende oskuste arendamist, mis on otseselt seotud konkurentsivõime tõstmisega tööturul, sh algatusvõime ja ettevõtlikkuse tõstmine. Lisaks viib Eesti Vabaharidusliit läbi koolitusi, mille üks eesmärk on teavitada sotsiaalsetest ja kodanikukompetentsidest. Lisaks on käivitatud tegevused õppekavaarenduse jätkutegevustena, et selgemalt ja süsteemsemalt kirjeldada üldpädevusi nii riiklikes kui ka koolide õppekavades, vajaduse korral täiendatakse kutseharidusstandardit.

Ka Rahandusministeerium on „Keskse koolituse“ programmist korraldanud hulgaliselt koolitusi, kuhu on integreeritud ka kodanikuühiskonna teemad: näiteks kaasamise akadeemia (sh edasijõudnutele), õigusaktide mõju analüüsi koolitused, KOV-i õigusaktide ja otsuste mõjude analüüs, uute riigiametnike ja töötajate sisseelamiskoolitused jpm. Perioodil 2011–2014 loodi kokku 22 koolitusprogrammi, mis muu hulgas sisaldavad kodanikuühiskonna teemasid ning haakuvad arengukava eesmärkidega. Läbiviidud koolitus- ja arendustegevustega tõsteti teenistujate teadmisi ja oskusi erinevates valdkondades, nii paranes ka teadlikkus kodanikuühiskonna teemadel. Osalejate rahulolu läbiviidud tegevustega on aastate jooksul olnud väga kõrge (95%). Kõrged hinnangud koolituse eesmärgi täitmisele (3,6 punkti 4-punktilisel skaalal) ning koolituse sisule (3,6 4-punktilisel skaalal) viitavad niisamuti, et osalejad väärtustasid koolitusi ning neist saadud teadmisi ja oskusi kõrgelt. Koolituste edukust kinnitab ka asjaolu, et koolitustel omandati igapäevatööks vajalikke oskusi, seda tõendab osalejate kõrge hinnang omandatud teadmiste ja oskuste rakendatavusele (3,4 punkti 4-punktilisel skaalal).

Samal ajal korraldas KÜSK piirkondlike kodanikuhariduse koostööprojektide toetamiseks kaks taotlusvooru, millest toetati kokku 30 projekti enam kui 300 000 euro eest. Toetatud projektide kaudu kaasati umbes 90 KOV-i, sh ligi 120 asunit. Lisaks analüüsis Tartu Ülikooli Rakendusuuringu Keskus RAKE Siseministeeriumi tellimusel Euroopa Sotsiaaluuringu põhjal kodanikuhariduse ja vabatahtliku tegevuse hetkeseisu Eestis.

Vähemaktiivsemate ühiskonnagruppide teadliku kaasamise tõstmiseks kodanikuhariduslikesse algatustesse viis Siseministeerium koostöös KÜSK-iga 2012. aasta kevadel läbi konkursi, millega leiti üle Eesti kolm kodanikuühendust, kes viiksid läbi kodanikuhariduslikke õpinge ning koostaksid selle põhjal ka sihtrühmast lähtuva meetodika, mida igaljuhul oleks hiljem võimalik kasutada. Ühiskonnagrupid, keda kodanikuhariduslikesse õpingidesse kaasati, olid näiteks maapiirkonnas elavad inimesed, kooliõpilaste vanemad ja mittetöötavate noorte lapsevanemad. 2013. aasta kevadvoorus oli võimalik taotleda õpingide läbiviimiseks toetust ka kohaliku omaalgatuse programmist (edaspidi *KOP-i programm*). Kevadvooru esitati kokku 202 taotlust (15,6% kõikidest esitatud taotlustest) õpingide läbiviimiseks, seejuures ulatusid teemad koduloost erivajaduste toetamiseni. Rahastati neist kokku veidi alla poole ehk 92 taotlust. Kõige problemaatilisem oligi õpingide meede, mida toetuse saajad kasutasid pigem oma tavapärase huviringide lisarahastamiseks. Esitatud taotlused vastasid üldiselt eesmärkidele, kuid edaspidi on vaja veelgi enam tähelepanu pöörata toetuse andmisel projektide tulemuslikkusele.

Oluline on välja tuua, et Siseministeeriumi ja Haridus- ja Teadusministeeriumi vahel on sõlmitud koostöökokkulepe, mis sisaldab ka punkti leppida kokku kodanikuhariduse koordineerimises. Kultuuri ja Teaduse SA Domus Dorpatensis eestvedamisel on loodud kodanikuhariduse koalitsioon, mis tegeleb kolme noortele suunatud programmi – Domus Dorpatensise Akadeemia, ettevõtlikkuse programm ENTRUM ning keskkoolilõpetajatele mõeldud kogukonnapraktika – kvaliteedi, mahu ja elujõulisuse tugevdamisega.

4.3 II eesmärk: Riigiasutused ja kohalikud omavalitsused toetavad kodanikuühenduste tegevust. Kodanikuühendused on tegevus-, koostöö- ja jätkusuutlikud ning sotsiaalsete muutuste algatajad ja elluviijad

Kodanikuühenduste tegevuse toetamise eesmärgi all oli palju tegevusi, mis eeldasid poolte koostööd ja kokkuleppeid, näiteks õigusaktide muutmise vajaduse väljaselgitamine, Vabariigi Valitsuse tulumaksusoodustusega MTÜ-de ja SA-de nimekirja korrastamine, kodanikuühenduste EMTAK²⁰-i tegevusalade klassifikaatori analüüsimine ja vajaduse korral täiendamine.

1. juulil 2014. aastal vastu võetud tulumaksuseaduse muudatused tõid kaasa muutusi tulumaksusoodustustega MTÜ-de, SA-de ja usuliste ühenduste nimekirja koostamises. Nimekirja hakkas koostama Maksu- ja Tolliamet, uue tingimusena peab nimekirja kuulumist taotleval organisatsioon olema tegutsenud vähemalt kuus kuud ja esitanud majandusaasta aruande. Samuti muudeti paindlikumaks heategevuslikkuse käsitlust, kasumi taotlemise keeld asendati tulu taotlemise keeluga – selline täpsustus arvestab paremini ühingute mittetulunduslikku iseloomu ning järgib mittetulundusühingute seaduses sätestatud põhimõtet, et MTÜ eesmärk või põhitegevus ei või olla majandustegevuse kaudu tulu saamine. Ka muutus selgemalt mittemaksustatavaks vabatahtlike kaasamisega seotud kulude hüvitamine. Vabatahtlikke käsitatakse edaspidi koostööpartneritena ning ei teki küsimust, kas vabatahtlik on töötaja koos erisoodustusemaksuga või mitte. Samas on viimase aja praktika näidanud, et kuritarvitatakse vabatahtlike käsitlust töötajate registri kontekstis, kus mitmed äriühingud kajastavad töötajaid vabatahtlikena, kuid see ei lähe kokku kodanikuühiskonnas kokku lepitud vabatahtliku tegevuse definitsiooniga. See tähendab, et lähiajal on vaja vabatahtlike definitsiooni ja maksustamisega seotud küsimused uuesti üle vaadata.

Õiguskeskkonda puudutavatest tegevustest viidi läbi ka vabatahtliku tegevuse õigusanalüüs, mis keskendus vabatahtlike kaasamist puudutavate õigusaktide muutmise vajadusele. Samuti koostati vabatahtliku töö näidisleping, mida kodanikuühendused saaksid kasutada. Mõned analüüsi ettepanekutest jõustusid samal ajal ülalnimetatud tulumaksuseaduse muudatustega, teistega on kavas edasi tegeleda 2015. aastal. Näiteks käsitleb tulumaksuseadus mittetulundusühingu ja sihtasutuse koostööpartnerina ka füüsilist isikut, kes oma vabast ajast ja tasu saamata osaleb mittetulundusühingu või sihtasutuse tegevuses. Nimetatud legaaldefinitsioon annab vabatahtlikke kaasavatele organisatsioonidele õigusselguse.

---

²⁰ Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator

Samuti alustati asjaomaste osapoolte, Justiitsministeerium, Siseministeeriumi, Registrate ja Infosüsteemide Keskuse, Statistikaameti, EMSL-i, sotsiaalsete ettevõtete võrgustiku ja teistega arutelu vajaduse üle täiendada EMTAK-i klassifikaatoreid. Konkreetsete ettepanekuteni klassifikaatori täiendamiseks ei ole seni jõutud, küll aga on RIK EMTAK-i klassifikaatori haldajana täiendanud klassifikaatori andmeid, näiteks lisanud selgitavaid märkusi, ajakohastanud erinõudeid, lisanud juhendeid jm.

Oluline tegevus, mis arengukava perioodil täitmata jäi, oli riigi kogutavate andmete avalikustamine kodanikuühenduste kohta. Andmete avalikustamine nõuab lisaraha riigieelarvest, kuid lisataotlust ei ole seni rahuldatud. Tegevus on aga endiselt ajakohane ning on lisatud “Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020” rakendusplaani.

Kodanikuühendustele osutatavate teenuste puhul olulisi arenguid perioodil 2011–2014 ei toimunud ning kõik jätkub suuresti vastavalt planeeritule. Igas maakonnas tegutsevad Euroopa Sotsiaalfondi ja Siseministeeriumi toetusel kodanikuühenduste konsultandid, kes kuuluvad maakondlike arenduskeskuste (edaspidi *MAK*) võrgustikku ning nõustavad ja toetavad nii alustavaid kui ka tegutsevaid kodanikuühendusi ning korraldavad koolitusi ja mentorprogramme. Programm on end igati õigustanud ning on põhjendatud sellise nõustamisteenusega jätkamine – 2012. aastal sai 96% MAK-i MTÜ konsultantide klientidest osaliselt või täielikult oma probleemile lahenduse. Pärast ESF-i programmi lõppu 1. juunil 2015. aastal läheb kodanikuühenduste konsultantide koordineerimine Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusest (edaspidi *EAS*) üle KÜSK-i. See aitab tõhusamalt tegeleda kodanikuühendustele osutatavate teenuste koordineerimisega.

Kodanikuühenduste nõustamis- ja infoportaalid Hea Kodanik aadressil www.ngo.ee ja MAKIS aadressil mty.arenduskeskused.ee toimivad ning sisaldavad ristviiteid ja ristkasutusega materjale. Hea Kodaniku portaali arendab EMSL Siseministeeriumi tegevustoetuse eest ning MAKIS portaali MAK-i programmi raames EAS. 2015. aastal läheb MAKIS-e portaali samuti KÜSK-i hallata, mistõttu muutub taas aktuaalseks kõigi infoportaalide omavaheline seotus ja roll.

KÜSK-i tegevus toimib plaanipäraselt. Aastatel 2011–2014 korraldas KÜSK 17 taotlusvooru ja mitu konkurssi. Oluline muutus on, et KÜSK korraldas igal aastal ühe üldise arenguhüppe taotlusvooru, kus iga taotleja saab ise nimetada, millise arenguvajaduse jaoks toetust taotletakse, ning teine temaatiline taotlusvoor, mille fookus pannakse paika koos kodanikuühenduste ja ekspertidega. Nelja aasta jooksul on toetatud sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste arendamist, annetuste kogumist, vabatahtlike kaasamise suutlikkuse tõstmist ning kommunikatsioonialaste oskuste tõstmist. Lisaks korraldati 2013. aastal eraldi taotlusvoor Ida-Virumaa linnade kodanikuühenduste ja linnaliste asumiseltside tegutsemisvõimekuse tõstmiseks. Ka on KÜSK toetanud kodanikuühiskonna uuenduslikke ideid ja rahvusvahelist koostööd. Samuti on toetatud kodanikuühiskonna arengule suunatud suursündmusi, näiteks Teeme Ära talgupäev, messi „Maale elama“, arvamusefestival, vabakonna suvekool jpm.

KÜSK täidab ka alates 2013. aastast Euroopa Liidu rahastusprogrammi “Kodanike Euroopa” kontaktpunkti ülesandeid – vahendab teavet programmi rahastusvõimaluste kohta, toetab ja nõustab taotlejaid kogu projektsükli vältel alates taotluse koostamisest kuni aruande esitamiseni. Kontaktpunkti olemasoluga on kasvanud Eestist esitatud taotluste arv, samuti on Eesti taotlejad saanud esimesed toetused. Seetõttu on oluline, et KÜSK jätkaks kontaktpunkti ülesannete täitmist.

KÜSK koos maavalitsustega viib alates 2013. aastast ellu kohaliku omaalgatuse programmi, mida varem tegi EAS koos maavalitsustega. Programmi üleviimisel uuendati programmdokumenti, et muuta toetuse taotlemine lihtsamaks ja taotlejasõbralikuks, aluseks võeti samal ajal valminud „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ head praktikad. Muudatuste eesmärk oli liikuda tegevuspõhiselt rahastamiselt tulemuspõhisele rahastamisele. Programmdokument koostati koostöös Siseministeeriumi, maavalitsuste, KÜSK-i, Eesti Külaliikumise Kodukandi esindajate ning maakondlike arenduskeskuste kodanikuühenduste konsultantidega. Lisaks osales poliitikauuringute keskuse Praxis esindaja. Programmi ühe aasta rahastuse maht on umbes 1,2 miljonit eurot. Programmist on igal aastal toetatud umbes 1000 projekti, mille käigus on rajatud või korrastatud ligi 2000 avalikus kasutuses olevat objekti.

2015. aasta alguseks sõlmis Siseministeerium **tegevustoetuse lepingud** kahe strateegilise partneriga: EMSL-iga laiematel teemadel ning MTÜ-ga Eesti Külaliikumise Kodukant vabatahtliku tegevuse valdkonnas. Mõlema partneriga on sõlmitud koostöökokkulepped 2018. aasta lõpuni, sarnane koostöökokkulepe sõlmitakse ka MTÜ-ga Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, kes hakkab tegelema sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste delegeerimise teemadega. Tegevustoetuse eest on tagatud kodanikuühenduste esindatus asjaomastes töörühmades, ettepanekute esitamine oluliste dokumentide koostamiseks jm. Sellega on kaitstud ja esindatud peale ühingute liikmete ka võrgustikku kuulujate huvid ja vajadused.

Kodanikuühenduste riigieelarvelise rahastamise vallas on suurim saavutus „Kodanikeühenduste riikliku rahastamise korrastamise“ programmi²¹ elluviimine vastavalt tegevuskavale. Programm viidi ellu inimressursi arendamise rakenduskava prioriteetse suuna „Suurem haldusvõimekus“ meetme „Riigi, kohalike omavalitsuste ja mittetulundusühingute strateegilise juhtimissuutlikkuse tõstmine“ raames. „Kodanikeühenduste riikliku rahastamise korrastamise“ programm käivitati 2011. aasta lõpus ning seda viis ellu töörühm, kuhu kuulusid ministeeriumite, riigi SA-de, üleriigiliste omavalitsusliitude ja kodanikuühenduste esindajad.

Programmi raames töötati välja ühtsed rahastamispõhimõtted ning kodanikuühenduste rahastamise juhendmaterjal koos näidisdokumentidega, lisaks korraldati sama riigihanke raames koolitused juhendmaterjali rakendamiseks.

---

²¹ Kodanikuühenduste riikliku rahastamise korrastamise programmi veebileht: <https://www.siseministeerium.ee/et/tegevusvaldkonnad/kodanikuuhiskond/rahastamine>.

Valminud juhendmaterjal²² tutvustab rahastamisliike (projektitoetus, tegevustoetus ja avalike teenuste delegeerimine) ja nende erisusi ning kirjeldab projekti- ja tegevustoetuse andmise põhisamme. Põhjalikult selgitatakse rahastamise tervikprotsessi, alustades rahastaja eesmärkide püstitamisest ja lõpetades rahastamise tulemuslikkuse hindamisega. Juhendmaterjal on suunatud kodanikuühenduste rahastajatele (ministeeriumidele ja KOV-idele) ja seda on võimalik kasutada nii olemasolevate rahastamisprotsesside täiendamisel kui ka uute rahastamiskordade väljatöötamisel.

„Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ võimalikele rakendajatele viidi läbi koolitusi. Kokku koolitati 2012. ja 2013. aastal ligi 400 ametnikku, ametiisikut ja kodanikuühenduste esindajat. 2014. aastal korraldati lisaks kolm koolitust umbes 60 ametnikule. Nimetatud programmi raames kogunes ka kodanikuühendusi riigieelarvest rahastavate organisatsioonide töörühm, kus arutati võimalusi ühtlustada rahastamispraktikaid. Samuti nõustati juhendmaterjali rakendajaid.

„Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ rakendamine oli „Korruptsioonivastase strateegia 2014–2020“ 2014. aasta tegevus, mille elluviimiseks korraldati ülalnimetatud juhendmaterjali tutvustavad koolitused ministeeriumidele ja KOV-idele ning hinnati, kas ministeeriumides ja KOV-ides on toetuste andmise korrad välja töötatud juhisega ühtlustatud.

Siseministeerium viis KOV-ides läbi tagasisideküsitluse „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ rakendamise kohta. Küsitlusele vastanud KOV-idest oli rahastamise kord olemas 82%-l ning korda ei olnud kehtestatud 18%-s KOV-idest. Samas oli kodanikuühendustele rahalisi toetusi andnud 93% KOV-idest ning 7% ei osanud vastata. „Ühenduste rahastamise juhendmaterjalist“ oli kuulnud 78% ja ei olnud kuulnud 22% vastajatest. KOV-idest, kes olid teadlikud rahastamise juhendmaterjalist, vastas 53%, et nad on seda juhendmaterjali oma töös kasutanud. Enamik juhendmaterjali kasutajatest oli kehtestanud täiesti uue korra. Muudatustena nimetati ka eesmärkide täpsustamist, terminite defineerimist ja rahastamisliikide eristamist ning uute taotlusvormide kehtestamist.

Ministeeriumide eneseanalüüsil põhinev tagasiside näitas, et kodanikuühenduste rahastamise korrad ministeeriumides üldiselt vastavad rahastamise ühtsetele põhimõtetele.

MTÜ-dest on kolmandik kursis juhendmaterjali olemasoluga, pooled aga ei ole sellest kuulnudki²³.

„Ühenduste rahastamise juhendmaterjalist“ kirjeldatud tegevustoetuste eraldamise protsessi on kasutusele võtnud Siseministeerium, kelle eestvedamisel on sõlmitud strateegiliste partneritega 4–6-aastaased koostöökokkulepped, mis on aluseks ühe- või mitmeaastastele tegevustoetuste lepingutele. Lisaks on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium korraldanud konkursi strateegilise partneri leidmiseks vabatahtliku tarbijakaitse valdkonnas.

²² Matt, J., Uus, M., Hinsberg, H., Kaarna, R., Aps, J. (2013). „Ühenduste rahastamise juhendmaterjal.“ Kättesaadav Internetis: <https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumentid/juhendmaterjal13032013.pdf>.

²³ Tallinna Ülikooli Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (2015). „Kodanikualgatused institutsionaliseerumine Eestis 2014“. Kättesaadav Internetis: <http://www.kysk.ee/failid/Upload/files/KUAK%2014%20raport.pdf>

Juhendmaterjali rakendamist pärsib KOV-ide väike huvi teema vastu, sest kardetakse, et tegemist on liigse bürokraatiaga. Samuti on öeldud, et kuna ühenduste rahastamist ei reguleeri ükski kohustuslik õigusakt, siis ei ole selle teemaga tegelemine prioriteet. Olukorra parandamiseks tuleb jälgida ühenduste rahastamise praktikat, et luua parem arusaam, kuidas KOV-idele ühenduste rahastamise korrastamise väärtust paremini selgitada. Samuti on vaja KOV aasta ringi nõustada, tulemuslikum oleks, et nõustaja saab KOV-iga tegeleda põhjalikumalt, mitte vaid vastata paar tundi konkreetsetele küsimustele.

Alates 2015. aastast tegeleb rahastamisteemadega ka vabauhenduste liit EMSL, kes aitab välja selgitada rahastamise kitsaskohad vabeühenduste seisukohalt ning pakkuda välja lahendused rahastamisskeemide korrastamiseks.

4.4 III eesmärk: Avalike teenuste osutamine avaliku sektori ja mittetulundusühenduste koostöös on läbipaistev, jätkusuutlik ja partnerluspõhimõtteid järgiv ning kodanikud on teenustega rahul

Avalike teenuste osutamise valdkonnas keskenduti juhenditele, teenuste kirjeldustele ja muule, mis aitaksid avalikul sektoril ja kodanikuühendustel teenuste pakkumisel tulemuslikku koostööd teha. Näiteks on välja töötatud ja avalikustatud kodanikuühendustele avalike teenuste delegerimise juhendmaterjalid koos vastavate näidislepingutega²⁴. Lisaks on välja töötatud kodanikuühenduste rahastamise põhimõtted, mis aitavad kaasa kodanikuühenduste võimekuse kasvule ja loovad eeldused avalike teenuste üleandmiseks kodanikuühendustele. Põhimõtted kajastuvad kodanikuühenduste rahastamise juhendmaterjalis, mis valmis 2013. aasta kevadel. See kõik löi eeldused anda avalike teenuste osutamine üle kodanikuühendustele.

Sotsiaalministeerium on näiteks avaldanud oma kodulehel KOV-ide sotsiaalteenuste soovituslikud juhised. Samuti korraldas Sotsiaalministeerium 2014. aastal KOV-idele, sh nende juhtidele, kuus regionaalset seminari, kus tutvustati muu hulgas KOV-ide teenuseid ja häid praktikaid. Samuti korraldati Kultuuriministeeriumi valitsemisalas üle aasta koolituskursusi kultuurikorraldajatele, koolitustel käsitleti võimalusi delegerida kultuuriteenuste osutamine kodanikuühendustele.

Teenuste delegerimise teematikat käsitleti ka „Kodanikeühenduste riikliku rahastamise korrastamise“ programmi koolituste „Ühtsed alused kodanikuühenduste rahastamiseks avaliku sektori eelarvetest“ raames, mida on pikemalt käsitletud punktis 4.3. Samuti levitati koolitustel delegerimise parimaid praktikaid.

Alates 1. aprillist 2011. aastal viib KÜSK ellu Šveitsi Vabauhenduste Fondi, mille alaeesmärk on arendada ja tugevdada kolmanda ja avaliku sektori vahelist koostööd avalike teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi tõstmises. See aitab kaasa sotsiaalse sidususe

---

²⁴ Lember, V., Parrest, N., Tohvri, E. (2011). „Vabauhendused ja avalikud teenused: partnerlus avaliku sektoriga. Ülevaade ja juhised.“ Kättesaadav Internetis: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/vabauhendused_ja_avalikud_teenused_-_partnerlus_avaliku_sektoriga.pdf.

suurendamisele ja kohalikele elanikele tervist soosiva elukeskkonna kujundamisele. Selleks on KÜSK korraldanud taotlusvoore teenuse arendamise eeltöö ja äriplaani koostamiseks ning teenuse äriplaani elluviimiseks. KÜSK-i panus avalike teenuste delegeerimisse on olnud märkimisväärne – kokku on seitsme taotlusvooru kaudu toetatud ligi 120 projekti elluviimist. 79-st toetatud ühendusest 56 on koostöös KOV-ide ja ministeeriumitega käivitanud ja arendanud üle Eesti mitmeid vajalikke avalikke teenuseid, eelkõige on pakutud erinevaid sotsiaalteenuseid nii lastele, lastevanematele, peredele, noortele kui ka eakatele jne. Aastatel 2011–2014 osales toetatud projektides umbes sada KOV-i, see on ligi pool praegustest KOV-idest. Projektide tulemus ja mõju avaldub aga tõenäoliselt hiljem ning seda kajastatakse mõnes järgnevas arengukava täitmise aruandes.

Teenuse delegeerimisel kasutajate tagasiside arvestamiseks valmis 2013. aasta kevadel kodanikuühenduste rahastamise juhendmaterjalis kirjeldatud rahastamisprotsessi kirjeldus, mis sisaldab ka rahastamise tulemuslikkuse hindamist. Tulemuslikkuse hindamise üks osa on lisaks enesehinnangule taotlejatelt tagasiside küsimine. Rahastamisprotsess on universaalne ning kehtib ka avalike teenuste delegeerimisel.

Jätakuvalt toimub 15 MAK-is teenuste delegeerimise alane nõustamine.

Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas koostati uuring „Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide mõju kogukonnale ning investeeringute vajadus sotsiaalse ja tehnilise infrastruktuuri parandamiseks maapiirkondades“²⁵. Uuringu eesmärk oli analüüsida, mida on külameetme toetuste abil aastatega külade arendamisel ja uuendamisel ära tehtud, kuidas see on kogukondadele mõjunud, milline on hetkeolukord ning milline on sotsiaalse- ja tehnilise infrastruktuuri toetusvajadus maapiirkondades. Uuringu käigus analüüsiti külade sotsiaalse ja tehnilise infrastruktuuri hetkeolukorda ning vajadusi, seniste toetuste mõju ning uuriti süvitsi kogukonnateenuste ja kogukonna arengule suunatud nõuandeteenuse vajadusi ja võimalusi järgmisel Euroopa Liidu toetusfondide programmiperioodil.

Selleks, et eesmärk saavutada, on edaspidi vaja arendada kodanikuühenduste ja KOV-ide partnerluse edendamiseks vajalikke teadmisi ja oskusi, kontakte ja võrgustikke. Selleks puudub aga praegu konkreetne eestvedaja ja tegevusi iseloomustab projektipõhisus ja sellest tulenev hajumine.

4.5 IV eesmärk: Avaliku sektori otsuste kujundamisel arvestatakse valitsusväliste osapoolte panusega ning osapooled on rahul kaasamisprotsessi läbiviimisega

Neljanda alaeesmärgi raames on Riigikantselei eestvedamisel ning EMSL-i ja Praxise teostusel 2014. aastal antud välja kaasamise käsiraamatu “Kaasamine avalikus sektoris ja vabakonnas” täiendatud kordustrükk, mis on mõeldud ametnikele ja kodanikuühendustele

---

²⁵ Ernst&Young (2012). „Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide mõju kogukonnale ning investeeringute vajadus sotsiaalse ja tehnilise infrastruktuuri parandamiseks maapiirkondades.“ Kättesaadav Internetis: http://www.agri.ee/public/juurkataloog/UURINGUD/uuring_infrastruktuur_2012_aruanne.pdf

ning sisaldab juhiseid kaasamiseks vastavalt kaasamise heale tavale. Lisaks on igal kevadel toimunud kodanikuühenduste ja riigi esindajate osavõtul kaasamise kevadkool, mida on Riigikantselei toetusel korraldanud vabariiklaste liit EMSL ja poliitikauuringute keskus Praxis. Rahandusministeeriumi eestvedamisel on keskse koolituse meetmetest läbi viidud 12 ühepäevast koolitust ligi 300 ametnikule.

Kaasamise valdkonnas on ka hulganisti pikema mõjuga tegevusi, mida arengukava perioodil täidetuks lugeda ei saa, ent mis 2015. aastal jätkuvad. Näiteks on pooleli kaasamise tööplaanide avalikustamise projekt, sest ei ole vastu võetud otsuseid kontseptuaalsete küsimuste kohta, mis seonduvad tööplaanide temaatikaga laiemalt. Ministeeriumide tööplaanide analüüsimisel 2015. aasta veebruaris selgus, et need ei ole tihti avalikud ja seetõttu ei saa neid kasutada osalemishuvilistele peamise teabe edastamiseks. Samuti ei sisalda tööplaanid selgitavat teavet iga üksiku otsuse-eelnõu suhtes (sisu lühikirjeldus, eesmärk) ega kaasamiskava. Seega ei ole tööplaanid peamised, kust saada osalemise kohta teavet. Justiitsministeerium avalikustab igal aastal ministeeriumite õigusloome algatuste plaani oma veebilehel, kuid praegu puudub ministeeriumitevaheline kokkulepe, kas varase poliitikakujundamises osalemise võimaldamiseks on parim viis muuta tööplaanide avalikustamine kohustuslikuks või lisada eelnõude infosüsteemi EIS uus tööetapp. Tegevus jätkub AVP tegevuskava 2014–2016 raames.

AVP tegevuskava ettevalmistamise käigus antud olukorrahinnangust ilmnes, et e-osalemise kanalid, eeskätt osalusveeb osale.ee ja eelnõude infosüsteemi EIS avaliku konsultatsiooni osa, ei ole kasutajasõbralikud ning osalusveeb dubleerib kanalina EIS-i. Riigikantselei tellitud uuring, mille põhjal otsustada, kas ja kuidas jätkata tegevusi e-osalemise kanalitega, valmis 2015. aastal ning see on aluseks edasistele otsustele ja arendustöödele.

Oluline on ka välja tuua, et 2014. aastal loodi EKAK-i ühiskomisjoni juurde kodanikuühiskonna ja riigi koostööpõhimõtete üle järelevalvet teostav töörühm. Töörühma ülesanne ei ole kedagi karistada ega hukka mõista, vaid aidata avalikul võimul ja kodanikuühendustel tõlgendada EKAK-i koostööpõhimõtteid ning paremini mõista, kuidas EKAK töötab. Samuti annab töörühm hinnanguid põhimõtete järgimisele ning soovitusi koostöö paremaks korraldamiseks. Seepärast ei ole peetud vajalikuks moodustada eraldi kaasamise hea tava nõuandvat kogu, kuna ministeeriumite vahel vahetatakse teavet kaasamise koordinaatorite võrgustiku kaudu.

Lisaks on EMSL viinud mitmel arengukava perioodi aastal läbi täiskasvanute töövarjupäeva „Pooltevahetus“, mida on rahastanud nii Kultuuriministeerium, Siseministeerium kui ka EMSL oma vahenditest. Töövarjupäeval antakse ametnikele võimalus osaleda kodanikuühenduste töös ning aidata kaasa sektoritevahelisele mõistmisele ja koostööle.

Rakendusplaaniväliselt koostas Eesti Külaliikumise Kodukant projekti „Eesti külad 2013“ raames kogukonna huvikaitse hea tava²⁶, mida rahastati regionaalministri valitsemisalast ja KÜSK-i abil ning mida toetas Põllumajandusministeerium.

4.6 V eesmärk: Annetusi tehakse läbimõeldult, regulaarselt ja suurenevas mahus. Vabatahtlik tegevus on ühiskonnas soodustatud, tunnustatud ja väärtustatud ning vabatahtlikud on tõhusalt kodanikuühenduste tegevustesse kaasatud ja koordineeritud

Annetamise ja vabatahtliku tegevuse valdkonnas on teistega võrreldes kõige paremini märgatavad tulemused. Esiteks koordineeris Siseministeerium 2011. aastal Euroopa Komisjoni koordineeritud kodanikuaktiivsust edendavat Euroopa vabatahtliku tegevuse aastat (edaspidi EVTA). EVTA-ga sooviti esiteks tõsta elanike teadlikkust vabatahtlikust tegevusest ning seda senisest enam väärtustada. Teiseks aga sooviti tugevdada vabatahtlikke kaasavaid organisatsioone ning innustada neid tööga jätkama. Aastat tähistati kogu Euroopa Liidus.

EVTA täitis suuresti sellele seatud eesmärged. Avalikkus pööras vabatahtlikkusele kui olulisele väärtusele tähelepanu, riik edastas elanikele sõnumi, et vabatahtlikud on olulised ning kõigis sektorites toimub läbimõeldud tegevus valdkonna arendamiseks. Vabatahtliku tegevuse positiivne kuvand sai meediakajastust ja eeldatavasti leiab nüüd rohkem inimesi tee vabatahtliku tegevuse juurde. EVTA raames toimus regionaalministri eestvedamisel mitu suurt algatust: aasta avafoorum, vabatahtliku tegevuse koolituspäevad maakondades ja vabatahtlike mess, kus kodanikuühendused said võimaluse end tutvustada, koostööd edendada ja värvata külastajate seast vabatahtlikke. Lisaks algatati vabatahtliku tegevuse pilootprogramm kolme sektori koostöö edendamiseks ning anti välja ka vabatahtlike lugusid koondav raamat²⁷.

Eespool nimetatud pilootprogrammiga loodi ettevõtete töötajatele ja ametnikele võimalus vabatahtlikuna kodanikuühenduste juures tegutseda. Programm taotles kolme eesmärgi: pakkuda ettevõtete ja ministeeriumite töötajatele võimalust panustada vabatahtlikuna oma ande, oskuste ja ajaga programmis osalevatesse kodanikuühendustesse ja sellega suurendada professionaalidest vabatahtlike arvu; edendada tööandja toetusel võimaluse korral tööajast tehtavat vabatahtlikku tegevust; selle kõige kaudu suurendada kodanikuühenduste elujõulisust. Programmi tulemusena panustas kokku 28 vabatahtlikku hinnanguliselt 160–226 vabatahtliku töötunniga. Programm andis ainst EMSL-i juhtimisel korraldatud vabatahtlike arenguprogrammi, samuti tegeles valdkonna arendamisega ka aktiivselt Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskus (alates 2012. aasta lõpust MTÜ Vaba Tahe).

Teiseks on annetamise õiguskeskkonna analüüsi põhjal tehtud täiendusettepanekud esitatud Rahandusministeeriumile koos tulumaksuseaduse ja Vabariigi Valitsuse tulumaksusoodustusega MTÜ-de, SA-de ja usuliste ühenduste nimekirja korrastamise

²⁶ Kogukonna huvikaitse hea tava. Kättesaadav Internetis: <http://www.kodukant.ee/files/3f9a1a444746c99a4703de36f7789e90.pdf>.

²⁷ Kängsepp, L. (2011). „Olen vabatahtlik, muudan maailma!“. Kättesaadav Internetis: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumentid/olen_vabatahtlik_muudan_maailma.pdf

ettepanekutega. Aruande koostamise ajaks on mõned ettepanekud jõustunud eespool nimetatud tulumaksuseaduse muudatustega, ent töö nendega jätkub 2015. aastal.

Annetuste kogumise soodustamises on oluline roll EMSL-i eestvedamisel valminud annetuste kogumise hea taval, mille eesmärk on ühtlustada nii annetuste kogujate kui ka tegijate arusaamu ja ootusi, kuidas annetusi koguda, kasutada ja nende kasutamisest aru anda. Nii on võimalik aidata kaasa targa heategevuse juurdumisele Eestis. Annetuste kogumise hea tava on abivahend, milles on kirjas tingimused ja põhimõtted, mille täitmine kindlustab, et annetuste kogumise põhimõtted oleksid kõigile pooltele selged ja arusaadavad ning abi jõuaks abivajajateni. Aruande koostamise ajaks on hea tavaga liitunud üle 60 kodanikuühenduse.

Kolmandaks on koostatud organiseeritud vabatahtliku tegevuse kaudu loodud väärtuste hindamise metoodika – nimelt koostas SA Poliitikauuringute Keskus Praxis 2011. aastal Siseministeeriumi toetusega ülevaate vabatahtliku töö majandusliku ja sotsiaalse väärtuse hindamise võimalustest, mida on veidi põhjalikumalt käsitletud 3. peatükis. Vabatahtlikku tööd on võimalik omafinantseeringu osana näidata KÜSK-ist taotlemisel juba aastaid, jätkuvad arutelud võimaldamaks seda teha ka KOP-i programmis.

Lisaks on igal aastal toetatud viies maakonnas tegutsevaid piirkondlikke vabatahtlike keskusi eelkõige selleks, et töötada välja selline rahastamise mudel, mida saaks esiteks kasutada keskuste teenitud omatulu osakaalu suurendamiseks ning teiseks ka teistesse piirkondadesse loodavate keskuste rahastamiseks. Arengukava perioodil aga muutus küsitavaks selliste keskuste roll, mistõttu uues arengukavas nende toetamiseks eraldi tegevusi ei planeeritud, küll aga nõustavad maakondlikud arenduskeskused kodanikuühendusi muu hulgas vabatahtlike kaasamise valdkonnas.

Vabatahtliku tegevuse teavitustegevuse ja propageerimise osas korraldatakse jätkuvalt KÜSK-i toetusel ja Eesti Vabariigi presidendi patronaaži all toimuvat üleriigilist vabatahtlike tunnustamisüritust, mille korraldamist on viimastel aastatel koordineerinud Siseministeeriumi strateegiline partner MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant.

Lisaks koostas SA Poliitikauuringute Keskuse Praxis organiseeritud vabatahtliku tegevuse kommunikatsioonistrateegia, mille eesmärk on suurendada kõigi poolte vahelist koostööd ja võimekust vabatahtlikke senisest edukamalt kaasata. Strateegia rakendamiseks moodustati 2012. aasta sügisel EKAK-i ühiskomisjoni juurde vabatahtliku tegevuse töörühm, mille ülesanne on nimetatud kommunikatsioonistrateegiat ellu viia. 2012. aastal otsustati toetada NEET noorte kaasamist vabatahtlikku tegevusse, et aidata neil omandada vajalikku töökogemust. Lisaks toetati vabatahtlike kaasavate kodanikuühenduste kommunikatsioonioskuste tõstmise koolitusi ning 2013. aastal toetati vabatahtliku tegevuse messiala korraldamist noorte infomessil Teeviit.

Nii annetamise kui ka vabatahtliku töö süsteemseks läbimõtleamiseks ning kodanikuühendustes vastavate läbimõeldud tegevuskavade koostamiseks ja nende elluviimiseks korraldas KÜSK 2012. aastal vastavad taotlusvoorud. Annetuste kogumise

tegevuskavade koostamiseks ja elluviimiseks toetati 20 projekti ligi 90 000 euro ulatuses ning vabatahtlike kaasamise suutlikkuse tõstmiseks 26 projekti ligi 150 000 euro ulatuses.

Annetuste kogumise taotlusvoor aitas toetuse saajatel läbi mõelda, kuidas annetusi koguda, kuidas annetajaid ühingu kinnistada külge ja kuidas neid tänada. Samuti oli taotlusvoor abiks püsiannetajate arvu suurendamiseks. Projektide raames valmisid värvikad annetuskeskkonnad ning enamikul toetuse saajatel suurenes nii püsiannetajate arv kui ka annetustest saadav tuluosa. Seega võib taotlusvooru pidada kordaläinuks.

Vabatahtlike kaasamise taotlusvoorus keskenduti paljuski professionaalidest vabatahtlike, erinevate valdkondade asjatundjate ja teiste kaasamisele, see aitas kodanikuühendustel parandada oma oskusi vabatahtlike kaasamiseks, nende juhendamiseks ja motiveerimiseks. Vabatahtlike kaasamise puhul on oluline, et organisatsioonide juures tegutseks senisest rohkem püsivabatahtlikke, et tagada kodanikuühenduste tegutsemise jätkusuutlikkus.

Arengukavaväliselt on oluline panus vabatahtlikkuse edendamisel ka siseturvalisuse vabatahtlikke kaasavatel organisatsioonidel ning usulistel ühendustel. Umbes kaks kolmandikku tegutsevatest kodanikuühendustest kaasab oma tegevusse vabatahtlikke, seetõttu on vabatahtlikud kodanikuühenduse jaoks oluline ressurss avaliku sektori toetuste, annetuste ja omatulu kõrval. Vabatahtlikus tegevuses osalemise üks ajenditest on saadav tunnustus, selleks on oluline jätkata vabatahtlike ja nende kaasajate tunnustamist. See aitab kaasa ka elanike teadlikkuse tõstmisele erinevatest vabatahtlikuna tegutsemise võimalustest ja kasust, praegu ei ole see teadlikkus veel piisav. Oluline on, et vabatahtlikel ja vabatahtlike kaasajatel oleks võimalik saada tegutsemiseks vajalikku teavet, olgu see siis infoportaali või piirkondlike vabatahtlike tugikeskuste kaudu. Nii on võimalik laiendada ka vabatahtlike ringi, kes saavad panustada siseturvalisuse tagamisse – nii abipolitseinikud, vabatahtlikud maa- ja merepäästjad jt.

5. Arengukava elluviimise maksumus

Kõik rakendusplaani täitmiseks vajalikud kulutused planeeriti asjaomaste ministriumite või Riigikantselei eelarvesse. Arengukava rakendusplaani elluviimiseks aastatel 2011–2014 kulus kokku 15,5 mln eurot, lisaks asutuste tegevuskulud. Eelarve sisaldab ESF-i programmi „MTÜ-de maakondlike tugistruktuuride toetamine“ (MAK programm), ESF-i programmi „Kodanikeühenduste riikliku rahastamise korrastamine“ ja kohaliku omaalgatuse programmi maksumust, lisaks KÜSK-i siseriiklikke vahendeid ja KÜSK-i rakendatava Eesti-Šveitsi Vabaaühenduste Fondi eelarvet ning Euroopa Komisjoni toetust EVTA läbiviimiseks.

Tabel 3. Arengukava elluviimise maksumus

	Planeeritud maksumus 2011–2014 (eurodes)	Tegelik maksumus 2011–2014 (eurodes)²⁸
Siseministeeriumi eelarves	16 114 000	15 478 389
Regionaalhalduse osakonna vahendid	528 000	507 460
SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital	6 302 000	5 002 023
Kohaliku omaalgatuse programm	4 628 000	4 625 389
ESF-i MAK programm	2 836 000	2 753 363
ESF-i „Kodanikeühenduste riikliku rahastamise korrastamise“ programm ²⁹	106 000	111 426
Šveitsi Vabaühenduste Fond	1 654 000	2 404 118
Euroopa Komisjoni toetus	60 000	74 610
Euroopa vabatahtliku tegevuse aasta läbiviimiseks		
Riigikantselei eelarves	142 000	41 711
KOKKU	16 256 000	15 520 100

²⁸ Kogumaksumus (sh omafinantseering) koos KÜSK-i halduskuludega. Tegelik maksumus ei sisalda ministeeriumite tegevuskulusid.

²⁹ Planeeritud maksumus sisaldas vaid ESF-i toetuse osa. Tegelik maksumus sisaldas ka Siseministeeriumi omafinantseeringut.